

OSALLISUUDEN OHJEISTUS

Lapsen ääni

– sinulle, joka päätät lasten asioista.

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

Pelastakaa Lapset tekee työtä edistääkseen lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Järjestömme pyrkii lisäämään yleistä tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä kunnioittaa ja ottaa lapsen oikeudet huomioon omassa toiminnassaan. Pelastakaa Lasten työtä ohjaa kansallisen lainsäädännön lisäksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, jonka keskeiset periaatteet ovat järjestömme arvopohja. Sen mukaisesti:

- Jokaisella lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen.
- Jokaisella lapsella on oikeus sanoa mielipiteensä ja saada näkemyksensä otetuksi huomioon.
- Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia, ketään ei saa syrjiä.
- Lapsen etu on otettava huomioon tehtäessä niin yksittäistä lasta kuin lapsiryhmää koskevia suunnitelmia ja päätöksiä.

Pelastakaa Lapset -järjestö on määritellyt lasten osallisuutta kuvaavan ja mittavaan ohjeistuksen (Save the Children Practice Standards in Children's Participation (2005), joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Ohjeistuksen tavoitteena on varmistaa, että lapsia osallistava toiminta on korkealaatuista ja huomioi kaikki tarvittavat osallisuuden osatekijät. Ohjeistusta kriteereineen voi hyödyntää kaikilla yhteiskunnan tasoilla päätöksenteosta käytännön arkeen.

Toimiiko kunnassasi lasten parlamentti?
Lisätietoa lasten parlamenttitoiminnasta
www.lastenparlamentti.fi

Osallisuus on lapsen oikeus!

YK:n Lapsen oikeudet ja osallisuus

Artikla 2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen ominaisuuksiensa, mielipiteidensä tai taustansa vuoksi.

Artikla 3. Tehtäessä lasta koskevia päätöksiä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.

Artikla 12. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Artikla 13. Lapsella on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia voidakseen vapaasti ilmaista itseään, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.

Artikla 14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

Artikla 15. Lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin ja toimia niissä.

Artikla 17. Lapsella on oikeus saada tiedotusvälineiden kautta sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta.

YK:n määräaikaisraportin loppulauselmassa todetaan, että Suomella on korjattavaa erityisesti pienten lasten mielipiteen huomioimisessa lapsia itseään koskevissa asioissa. Lisäksi Suomelta odotetaan lisää toimenpiteitä, jotta lapsen paras etu toteutuisi päätöksiä tehtäessä. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa aikuisia ottamaan lapsen edun päätöksiä tehtäessä. Samoin lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja mielipiteet on huomioitava.

Lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Lapset ovat tärkeitä muutoksenteikijöitä vertaisryhmissään ja laajasti koko yhteiskunnassa pienestä pitäen. Lasten ja aikuisten välillä vallitsevat perinteiset valtasuhteet tekevät lasten asemasta haavoittuvan ja lapsen ääni, erityisesti pienten lasten, jää usein kuulematta. Suurin osa lapsista kuitenkin haluaa olla mukana päätöksenteossa, joka vaikuttaa heihin itseensä. Kaikkien lasten yhdenvertainen vahvistaminen yksilöinä ja kansalaisyhteiskunnan jäseninä antaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa heitä itseään ja elämäänsä koskeviin toimenpiteisiin ja päätöksentekoon.

Lasten osallisuus on keskeinen lapsen oikeuksien toteutumiseen ja lasten hyvinvointiin vaikuttava tekijä, jolla varmistetaan lapsen aseman ja mielipiteen huomioiminen. Mitä paremmin osaamme osallistaa lapsia, toimia ja tehdä päätöksiä lapsen oikeuksien näkökulmasta, sitä varmemmin turvaamme lasten hyvinvointia ja oikeutta täysipainoiseen lapsuuteen. Osallisuus on yksi Pelastakaa Lapset -järjestön kulmakivistä.

Osallisuuden määritelmä

Osallisuus on lasten mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään, vaikuttaa päätöksentekoon ja saada aikaan muutosta.

Lasten osallisuus on kaikkien lasten, ikään tai kehitystasoon katsomatta, myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lasten vapaaehtoista ja omaan tahtoon perustuvaa osallistumista kaikissa asioissa, jotka liittyvät heihin suoraan, tai epäsuorasti.

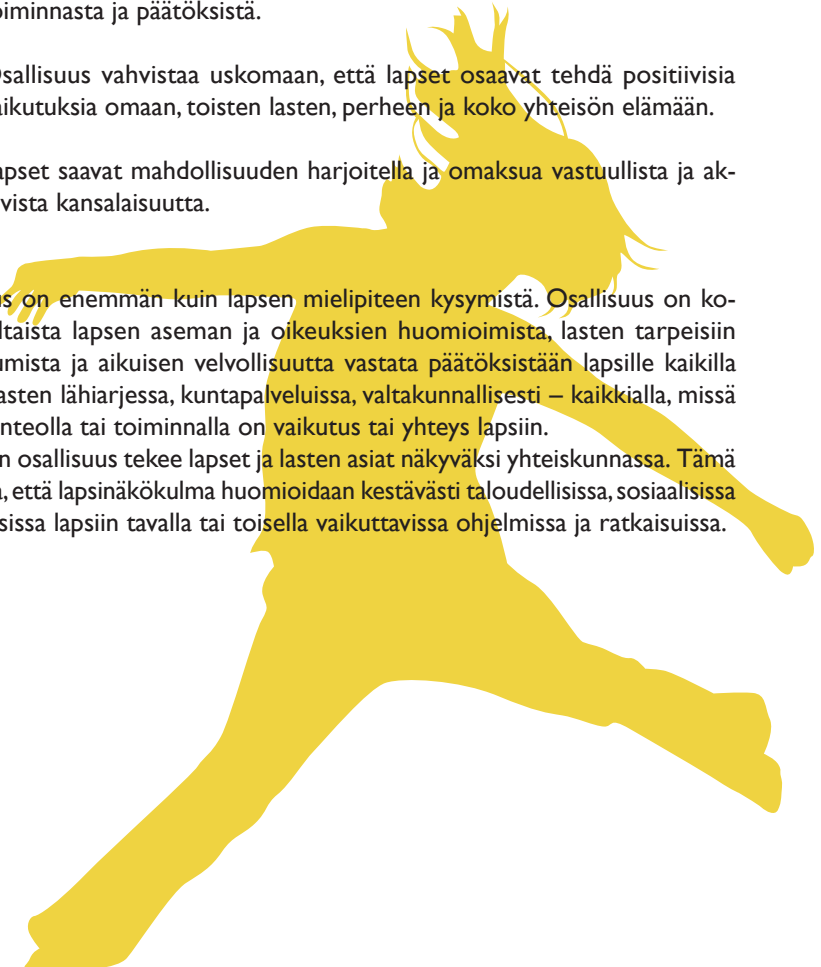
Lasten osallisuus on tapa työskennellä. Se on olennainen, kaikkia toimintoja läpileikkaava periaate kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja tasoilla: kodissa ja lähiarjessa – paikallisesti, kansallisesti ja globaalisti.

Osallisuudesta on lapsille monenlaista hyötyä:

- Lasten elämässä tapahtuu suoria muutoksia, kuten palvelujen parantumista.
- Lasten mahdollisuus suojella itseään paranee. Lapset osaavat tunnistaa itseensä kohdistuneita oikeuksien rikkomuksia, joihin he voivat itse vaikuttaa suoraan tai kertomalla vastuulliselle aikuiselle.
- Lasten itseluottamus ja itsearvostus vahvistuu.
- Lapset oppivat työskentelemään ryhmässä ja omaksuvat tärkeitä taitoja kuten ongelmanratkaisua, neuvottelu- ja vuorovaikutustaitoja, erilaisten näkökulmien ymmärtämistä, sovittelua sekä vastuuntuntoisuutta ryhmän toiminnasta ja päätöksistä.
- Osallisuus vahvistaa uskomaan, että lapset osaavat tehdä positiivisia vaikutuksia omaan, toisten lasten, perheen ja koko yhteisön elämään.
- Lapset saavat mahdollisuuden harjoitella ja omaksua vastuullista ja aktiivista kansalaisuutta.

Osallisuus on enemmän kuin lapsen mielipiteen kysymistä. Osallisuus on kokonaisvaltaista lapsen aseman ja oikeuksien huomioimista, lasten tarpeisiin asettautumista ja aikuisen velvollisuutta vastata päätöksistään lapsille kaikilla tasoilla; lasten lähiarjessa, kuntapalveluissa, valtakunnallisesti – kaikkialla, missä päätöksenteolla tai toiminnalla on vaikutus tai yhteys lapsiin.

Lasten osallisuus tekee lapset ja lasten asiat näkyväksi yhteiskunnassa. Tämä varmistaa, että lapsinäkökulma huomioidaan kestävästi taloudellisissa, sosiaalisissa ja poliittisissa lapsiin tavalla tai toisella vaikuttavissa ohjelmissa ja ratkaisuisa.

Pelastakaa Lasten osallisuuden ohjeistus ja siihen liittyvät kriteerit

Ohjeistuksen tavoitteena on varmistaa, että lapsia osallistava toiminta on korkealaatuista ja huomioi kaikki tarvittavat osallisuuden osatekijät. Ohjeistusta kriteereineen voi hyödyntää kaikilla yhteiskunnan tasoilla päätöksenteosta käytännön arkeen.

Pelastakaa Lapset suosittelee käyttämään ohjeistusta ja kriteerejä suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin työvälineenä niin päätöksen teossa, vaikuttamisessa kuin käytännön arjessa. Ohjeistuksia voi käyttää myös palvelujen kehittämisessä ja laadun arvioinnissa, projektityökaluna.

Ohjeistuksen tehtävänä on

- Vahvistaa lapsia yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä.
- Varmistaa, että osallisuus toteutuu oikeasti.
- Auttaa tunnistamaan osallisuutta lisääviä tai estäviä tekijöitä, arvioimaan ja kehittämään palveluja, toimintaa ja lähiarkea.
- Lisätä vastuunkantajien osaamista lasten osallisuuden edistämässä yhteiskunnan ja arjen eri tasoilla.
- Auttaa rakentamaan laadukkaita, lapsen oikeudet huomioivia, turvallisia ja lapsia osallistavia toimintaympäristöjä.
- Edistää ja syventää erilaisten kuulemis- ja vaikuttamisrakenteiden, kuten lasten hallintoimien oppilaskuntien, lapsiparlamenttien jne. toimintatapoja.
- Tukea lapsivaikutusten arviointikäytäntöjä tarjoamalla osallisuuden arviointityökalun päätöksenteon vaikutuksista lapsiväestöön.

Lähteet:

Save the Children Practice Standards in Children`s Participation (2005). Children`s Participation. Moving Forward Together. Promising practices from Save the Children thematic priorities and the EVERYONE Campaign. Save the Children (2012).

Osallisuuden ohjeistus ja niiden kriteerit

I.

Eettinen toimintatapa: avoimuus, rehellisyys ja vastuullisuus

Aikuiset sitoutuvat noudattamaan eettisiä osallisuuskäytäntöjä ja asettamaan lasten edun etusijalle.

Miksi? Lasten ja aikuisten välillä vallitsee väistämätön vallan ja aseman epätasapaino. Eettinen toimintatapa mahdollistaa aidon ja merkityksellisen lasten osallisuuden.

- Lapset voivat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään vapaasti. Niihin suhtaudutaan kunnioittavasti.
- Lasten kanssa sovitaan selkeistä tavoitteista ja päämääristä työskentelyssä ja toiminnassa.
- Lapset ymmärtävät, miten paljon he voivat vaikuttaa päätöksentekoon työskentelyssä ja toiminnassa ja kuka tekee lopulliset päätökset.
- Lapset saavat osallisuudestaan ja sen merkityksestä asianmukaista tietoa.
- Lapset osallistetaan prosessin alusta alkaen ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan etenemiseen, sisältöön ja muotoon.
- Kaikki aikuiset ymmärtävät oman roolinsa ja ovat kiinnostuneita kuuntelemaan ja oppimaan.
- Aikuiset vastaavat lapsille siitä, että lapsille annettuja lupauksia noudatetaan.
- Lasten aikaisempia kokemuksia arjesta ja toiminnasta kuunnellaan ja arvostetaan. Näistä keskustellaan lasten kanssa, jotta osallisuudesta ei aiheutuisi lapsille ikäviä seurauksia.

2

Lasten osallisuus on merkityksellistä ja vapaaehtoista

Lapset ovat osallisia heitä koskeviin prosesseihin ja ottavat kantaa heihin liittyviin asioihin – suorasti tai epäsuorasti. Lapset päättävät itse osallisuudestaan ja osallistumisestaan.

Miksi? *Lasten osallisuus perustuu heidän omakohtaiseen tietoonsa ja näkemyksiinsä elämästään, yhteisöstään ja heitä koskettavista asioista. Lapset tulevat osallisiksi ja osallistuvat omilla ehdoillaan. Osallisuus tai osallistuminen ei saa haitata muuta lapselle tärkeää asiaa, kuten koulu- tai harrastusarkea. Lapset päättävät itse kuinka kauan osallistuvat.*

- Lasten tietoja, taitoja ja kykyjä hyödynnetään kaikin tavoin toiminnassa ja työskentelyssä.
- Osallisuudella on aidosti merkitystä työskentelyssä ja toiminnassa mukana oleville lapsille.
- Lasten osallisuus ja osallistuminen perustuvat vapaaehtoisuuteen. Lapset voivat jättää toiminnan milloin tahansa. Lapsi voi olla osallinen, vaikkei osallistuisi.
- Lapset ovat osallisia kykyjensä ja kiinnostuksensa mukaisilla tavoilla, tasoilla ja tahdilla.
- Osallistamisen menetelmät perustuvat tavalliseen arkeen: osaamiseen, rakenteisiin ja käytäntöihin (sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja perinteiset käytännöt).
- Lasten osallisuutta edistetään lapsille tärkeiden aikuisten (vanhemmat ja huoltajat) tuen avulla.

3. Lapsiystävällinen ja mahdollistava ympäristö

Lapset tuntevat ympäristönsä olevan turvallinen, viihtyisä ja osallisuuteen kannustava.

Miksi? *Myönteinen ja kannustava ympäristö vaikuttaa lasten osallisuuden laatuun ja hyötyihin.*

- Osallistavilla menetelmillä vahvistetaan kaikkien lasten itseluottamusta, jotta he kokevat olevansa osallisia omassa lähiarjessaan.
- Osallisuustapoja kehitetään lasten kanssa yhdessä, jotta lapsille mieluisat ilmaisutavat tulevat hyödynnetyiksi.
- Lasten vanhemmat tai huoltajat ymmärtävät lasten osallisuuden merkityksen. Heille annetaan mahdollisuus tukea ja kannustaa lasten osallisuutta.
- Toimintaympäristöt ovat lapsiystävällisiä, turvallisia ja esteettömiä. Toimintaympäristöissä huomioidaan lasten tarpeet. Toiminnan viralliset menettelyt, kuten säännöt ja ohjeet muokataan lapsille sopiviksi siten, etteivät ne pelota lapsia.
- Lasten tiedon saantia, tiedonhakutaitoja ja oppimista tuetaan. Lapsille annetaan tietoa hyvissä ajoin, lapsille soveltuvalla ja lasten ymmärtämällä tavalla. Lapsilta kysytään, mitä tietoa he tarvitsevat.
- Keskusteluissa, joissa lapset ovat mukana, käytetään lasten ymmärtämiä ilmaisutapoja.

4. Yhdenvertaiset mahdollisuudet

Osallisuuteen kannustetaan kaikkia lapsia. Lasten osallisuuden edistämiseksi pyritään purkamaan syrjinnän rakenteita.

Miksi? *Kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallisuuteen riippumatta iästä, ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta, poliittisista tai muista näkemyksistä, kansallisesta, etnisestä tai sosiaalisesta taustasta, omaisuudesta, vammaisuudesta, syntymä- tai muusta asemasta.*

- Kaikilla lapsilla on oltava mahdollisuus osallisuuteen. Ketään lasta ei saa syrjiä.

- Osallistavat käytännöt ovat joustavia, jotta erilaisten lapsiryhmien tarpeet, odotukset ja olosuhteet voidaan kohdata.
- Toiminnassa ja työskentelyssä otetaan huomioon lasten mahdolliset erityistarpeet kuten ikä, sukupuoli, taidot yms.
- Aikuiset huolehtivat, ettei ketään syrjitä tai kiusata.
- Lapsiryhmien tiedoista ja taidoista ei tehdä ennako-oletuksia.
- Jos lapsiryhmästä valitaan edustaja edustamaan ryhmää tai sen mielipiteitä, edustaja valitaan demokraattisesti niin, ettei ketään syrjitä.
- Aikuiset ovat velvollisia huolehtimaan siitä, että kaikki lapset saavat osallistumiselleen ja osallisuudelleen perheidensä ja yhteisöjensä tuen.

5.

Aikuisten toiminta on osaavaa ja luotettavaa

Lasten osallisuutta tukevat tai avustavat aikuiset ovat saaneet asianmukaisen koulutuksen ja heillä on käytössään kaikki tarvittava tuki, jotta he voivat hoitaa tehtävänsä mahdollisimman hyvin.

Miksi? *Aikuisilla on oltava riittävästi osaamista ja ymmärrystä, jotta he voivat edistää lasten aitoa osallisuutta tehokkaasti ja luotettavasti.*

- Koko henkilökunta on sitoutunut lasten osallisuuden edistämiseen ja ymmärtää, kuinka lasten osallisuus vaikuttaa toimintaan ja työskentelyyn.
- Työntekijät saavat riittävän tuen, perehdytyksen ja koulutuksen, tarvittavat työvälineet ja mahdollisuudet pystyäkseen työskentelemään osallisuutta edistäen tehokkaasti ja luotettavasti lasten kanssa.
- Aikuiset ovat käytösmaalleja lapsille: aikuisten on kohdeltava toisiaan kunnioittaen ja rehellisesti.
- Työntekijät voivat ilmaista näkemyksiään tai huoliaan lasten osallisuudesta ja lasten osallistumiseen liittyvästä toiminnasta tai työskentelystä. Niille, joille lasten osallisuus on merkittävä henkilökohmainen tai kulttuurinen muutos, tarjotaan varauksetonta tukea.

6.

Osallisuus edistää lasten turvallisuutta ja suojelua

Lastensuojelukäytännöt ja -menetelmät ovat tärkeä osa lasten osallisuuden edistämistyötä.

Miksi? *Lasten kanssa työskentelevillä on velvollisuus pitää huolta lapsista, joiden kanssa tai hyväksi he työskentelevät. Osallisuudesta aiheutuvat riskit kuten kiusaaminen, henkinen tai fyysinen vahingoittuminen, hyväksikäyttö tai muut haitalliset seuraukset on ehkäistävä kaikin mahdollisin keinoin.*

- Lasten suojelu on etusijalla lasten osallisuuden edistämisen suunnittelussa ja järjestelyissä.
- Lapset ovat tietoisia oikeuksistaan tulla suojelluksi ja he tietävät, mistä saavat tarvittaessa apua.
- Aikuiset laativat lasten suojelun ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ja arvioivat voiko joku toiminta tai työskentely aiheuttaa lapsen hyvinvointia uhkaavia seurauksia.
- Lapsia suojellaan, etteivät he joudu muiden lasten kiusaamiksi.
- Henkilökunta on tietoinen lainsäädäntöön liittyvistä ja eettisistä velvoitteistaan ja vastuistaan.
- Lastensuojelukäytännöissä on huomioitu tiettyjä lapsiryhmiä koskevat uhat ja -tarpeet.
- Lasten mielipiteiden ilmaisuun, kampanjointiin tai jonkin asian julkiseen kannattamiseen liittyvät riskit arvioidaan.
- Lasten tai lapsiryhmien yksityisyydestä ja tietojen suojaamisesta huolehditaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla.
- Vastuukysymykset ovat selkeästi määriteltyjä.

7.

Lapsen kuulemiseen ja osallistamiseen liittyvä seuranta ja arviointi

Lasten osallisuutta kohtaan osoitetaan kunnioitusta sitoutumalla palautteen antamiseen ja/tai seurantaan ja lasten osallisuuden laadun ja vaikutuksen arviointiin.

Miksi? On tärkeää, että lapset ymmärtävät osallisuutensa ja työpanoksensa vaikutuksen ja tuloksen. Lapsilla on soveltuvin osin mahdollisuus osallistua seurantaan prosessiin tai -toimintaan. Lapset ovat olennaisessa roolissa tarkkailu- ja arviointiprosessissa.

- Seuranta ja arviointi ovat keskeisiä kaikissa työskentelyn ja toiminnan eri vaiheissa. Lapsia tuetaan osallistumaan seuranta- ja arviointiprosessiin.
- Lapsia tuetaan ja kannustetaan jakamaan osallisuuteen liittyviä kokemuksiaan toisten lasten kanssa, lähiyhteisöissä, ja kaikessa missä he ovat mukana.
- Lapsille annetaan nopeasti ja selkeästi palautetta osallisuutensa vaikutuksista, mahdollisten päätösten tuloksista, seuraavista toimenpiteistä sekä heidän osallisuutensa merkityksestä.
- Kaikki mukana olevat lapset saavat palautetta.
- Lapsilta kysytään heidän mielipidettään osallisuudestaan, työskentelystä ja toiminnasta sekä pyydetään ehdotuksia osallisuuden kehittämiseksi.
- Tarkkailun ja arvioinnin tuloksista kerrotaan lapsille helposti saatavilla olevassa ja ymmärrettävässä muodossa.
- Lasten palaute otetaan huomioon toiminnan ja työskentelytapojen kehittämisessä.
- Aikuiset arvioivat, kuinka lasten osallisuus toteutuu linjauksissa, strategioissa ja ohjelmissa.

Pelastakaa Lapset on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, vuonna 1922 perustettu kansalaisjärjestö, joka tekee työtä lasten oikeuksien puolesta kotimaassa ja maailmalla. Pelastakaa Lapset on osa kansainvälistä Save the Children -liikettä, joka toimii yli sadassa maassa.

www.pelastakaalapset.fi

ISBN: 978-952-5706-63-5

Pelastakaa Lapset 2012